

بسم الله الرحمن الرحيم

آشنایی با جرایم شغلی کارکنان دولت

وزارتخانه ها و ادارات و موسسات دولتی برای حفظ نظم و رعایت مقررات به وجود آمده اند و مستخدمین دولت یا خدمتگزاران به ملت به نسبت اختیارات و اقتداری که برای اعمال حاکمیت یا تصدی دارند، مسئولیتهایی نیز برای آنها مقرر شده که در صورت ارتکاب جرم یا خطا به کیفرهای شدیدتری به نسبت کیفرهای مقرر برای سایر اشخاص، محکوم می شوند

چنانچه کارمند دولت به اعتبار شغل و انجام وظیفه مرتکب جرمی شود، اثر ارتکاب جرم تنها در پذیرش مجازات قانونی برای او ظاهر نمی گردد بلکه گاهی اوقات با وقوع جرم از طرف کارمند دولت و اجرای مجازات و حتی قبل از آن، زندگی او دگرگون می شود. شخصی که دارای شغل آزاد و غیر دولتی است پس از تحمل مجازات جرم ارتكابی، بدون هیچ محدودیتی به کار قبلی خود باز می گردد. اما کارمند دولت ممکن است علاوه بر مجازاتهای مقرر در قانون، به انفصال از خدمت، باز خریدی یا حتی اخراج محکوم شود. در ادامه به صورت مختصر برخی از جرایم شغلی کارکنان دولت به همراه مجازاتهای مقرر برای این جرایم را تقدیم حضور همکاران گرامی می نمایم

تعاریف:

الف) جرم

مطابق ماده ۲ قانون مجازات اسلامی، هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می شود. از طرفی به موجب اصل ۳۶ قانون اساسی، حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد. همچنین اصل ۳۷ همان قانون بیان می دارد: اصل برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی شود مگر اینکه جرم او در دادگاه ثابت گردد. ضمناً مطابق اصل ۱۶۶ قانون اساسی، احکام دادگاه ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.

ب) دولت

دولت در مباحث ما تنها قوه مجریه نیست، بلکه دولت در مفهوم عام کلمه مد نظر است. به عبارت دیگر، دولت اعم است از:

* قوای سه گانه.

* مؤسسات و سازمانهای وابسته به آنها.

* تمامی ارگانهایی که به نحوی از بودجه عمومی برخوردار می باشند

(ج) کارکنان دولت

کارکنان دولت، اشخاصی هستند که در مراکز مورد اشاره در بند فوق در زمینه های اقتصادی، فرهنگی، امنیتی، سیاسی و ... در قبال دریافت حقوق انجام وظیفه می کنند:

* خواه مشمول قوانین و مقررات کار یا آئین نامه های استخدامی اعضای هیأت علمی دانشگاه اعم از رسمی و پیمانی^۱ یا غیرهیأت علمی اعم از اینکه رسمی، پیمانی و قراردادی^۲ باشند.

* خواه مشمول قانون مدیریت خدمات کشوری باشند.

* خواه مأموریت آن ها رسمی باشد (مستخدمین رسمی)

* خواه مأموریت آن ها غیررسمی باشد؛ یعنی روزمزد، پیمانی، قراردادی، خرید خدمت و...

اقسام جرائم کارکنان دولت

در این جزوه آموزشی، **برخی از مهمترین** جرائم کارکنان دولت در دو بخش تهیه شده است و ملاک اصلی این تقسیم بندی، اخذ وجه یا مال و .. به **نفع خود یا شخص دیگری** می باشد.

الف) جرایم مالی: کارکنان دولت : اختلاس، ارتشاء، تبانی در معاملات دولتی، تدلیس (فریب دادن) در معاملات دولتی، اخذ پورسانت، تصرف غیرقانونی در اموال دولتی، برداشت اجرت اجیر توسط مأمورین دولتی

ب) جرایم غیرمالی کارکنان دولت : استنکاف (امتناع) از اجرای احکام دیوان عدالت اداری، استنکاف از ارائه اسناد و مدارک به مراجع قضایی، استنکاف از ارائه اسناد به بازرسان سازمان بازرسی کل کشور، جلوگیری از اجرای احکام قضایی یا اوامر دولتی یا قوانین مملکتی، افشای اسناد محرمانه و سری دولتی، اظهارنظر برخلاف حق مأمورین دولتی علیه اشخاص، تأثیر پذیری از نفوذ دیگران در اقدامات یا تصمیمات اداری، اقدام برخلاف قانون اساسی، اکراه دیگری به فروش مال یا حق، امتناع از اعلام جرم ارتشاء، اختلاس و تبانی در معاملات دولتی و.. به مقامات قضایی و اداری، اخفاء (مخفی نمودن)، معدوم (از بین بردن) و اتلاف نمودن اسناد دولتی، اهمال (سهل انگاری) منتهی به سرقت، تخریب یا معدوم شدن اسناد دولتی، اخذ وجه یا مال اضافه بر میزان قانونی، اظهارنظر

^۱- بند ۱-۱۶ آئین نامه استخدامی اعضای هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان

^۲- بند ۱-۱۲ آئین نامه استخدامی اعضای غیر هیأت علمی دانشگاه فرهنگیان

مامورین دولتی از روی غرض و برخلاف حق علیه اشخاص، پرداخت وجه برخلاف قانون، تأثیر پذیری از نفوذ اشخاص در اقدامات و تصمیمات اداری، تسامح در حفظ اسناد سری و محرمانه، جعل اسناد رسمی توسط کارکنان دولت

در ادامه، جرایم فوق به همراه قوانین و مقررات مربوطه در دو بخش جداگانه تقدیم می گردد:

بخش اول: جرایم مالی کارکنان دولت:

۱- اختلاس:

سوءاستفاده کارمندان از اموالی که بر حسب وظیفه قانونی در اختیار آنها قرار داده شده، از جمله جرایمی است که در سطح جهان به خصوص کشورهای در حال توسعه بسیار مشاهده می شود و به همین دلیل در کشورهای مختلف و از جمله در نظام جزایی ایران ارتکاب به آن بسیار مورد توجه قرار گرفته است. دولت موظف است ثروت های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه کاری ها و معاملات دولتی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن به بیت المال بدهد این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود³.

بسیاری از اموال و سرمایه های موجود در کشور در اختیار دولت قرار دارد که خطرات زیادی آنها را تهدید می کند. این اموال که بر حسب وظیفه قانونی در اختیار کارمند قرار می گیرد، شاید به نوعی مورد استفاده شخصی او یا دیگری قرار گیرد. برای تضمین هر چه بهتر منافع دولت و ملت و برای حمایت از آنها، قانونگذار برای این دسته از اموال و سرمایه ها مقرراتی تعیین کرده و برداشت غیرقانونی و برنامه ریزی شده آنها را تحت عنوان اختلاس، واجد جنبه کیفری قرار داده است.

اختلاس در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷مجمع تشخیص مصلحت نظام: هر یک از کارمندان و کارکنان ادارات، سازمان ها، شوراها، شهرداری ها و مؤسسات و شرکت های دولتی یا وابسته به دولت یا نهادهای انقلابی، دیوان محاسبات و موسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند یا دارندگان پایه قضایی و به طور کلی قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مأموران به خدمات عمومی اعم از رسمی یا

³- اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

غیررسمی، وجوه یا مطالبات یا حواله‌ها یا سهام و اسناد و اوراق بهادار یا سایر اموال متعلق به هر یک از سازمان‌ها و مؤسسات فوق‌الذکر یا اشخاص را که بر حسب وظیفه به آنها سپرده شده است، به نفع خود یا دیگری برداشت و تصاحب کند، مختلس محسوب و مجازات خواهد شد.⁴

نکات بسیار مهم:

- * در صورت اتلاف عمدی، مرتکب علاوه بر ضمان به مجازات اختلاس محکوم می‌شود.⁵
- * چنانچه عمل اختلاس توأم با جعل سند و نظایر آن باشد در صورتی که میزان اختلاس تا پنجاه هزار ریال باشد مرتکب به ۲ تا ۵ سال حبس و یک تا ۵ سال انفصال موقت و هرگاه بیش از این مبلغ باشد به ۷ تا ده سال حبس و انفصال دائم از خدمات دولتی و در هر دو مورد علاوه بر رد وجه یا مال مورد اختلاس به جزای نقدی معادل دو برابر آن محکوم می‌شود.⁶
- * هرگاه مرتکب اختلاس، قبل از صدور کیفرخواست⁷ تمام وجه یا مال مورد اختلاس را مسترد نماید، دادگاه او را از تمام یا قسمتی از جزای نقدی معاف می‌نماید و اجراء مجازات حبس را معلق، ولی حکم انفصال درباره او اجراء خواهد شد.⁸
- * حداقل نصاب مبالغ مذکور در جرائم اختلاس از حیث تعیین مجازات یا صلاحیت محاکم اعم از این است که جرم دفعه‌تاً (یکباره) یا به دفعات واقع شده و جمع مبلغ مورد اختلاس بالغ بر نصاب مزبور باشد.⁹
- * هرگاه میزان اختلاس زائد بر صد هزار ریال باشد، در صورت وجود دلایل کافی، صدور قرار بازداشت موقت به مدت یکماه الزامی است و این قرار در هیچ یک از مراحل رسیدگی قابل تبدیل نخواهد بود. همچنین وزیر دستگاه می‌تواند پس از پایان مدت بازداشت موقت، کارمند را تا پایان رسیدگی و تعیین تکلیف نهائی وی از خدمت تعلیق کند. به ایام تعلیق مذکور در هیچ حالت هیچگونه حقوق و مزایائی تعلق نخواهد گرفت.¹⁰

⁴- ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

⁵- تبصره یک ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

⁶- تبصره دو ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

⁷- به تقاضای دادسرا از دادگاه کیفری برای تعیین مجازات برای متهم، کیفرخواست گفته می‌شود.

⁸- تبصره سه ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

⁹- تبصره چهارماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

¹⁰- تبصره پنج ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

* در کلیه موارد مذکور در صورت وجود جهات تخفیف، دادگاه مکلف به رعایت مقررات تبصره یک ماده یک از لحاظ حداقل حبس و نیز بنا به مورد حداقل انفصال موقت یا انفصال دائم خواهد بود¹¹.

* مجازات شروع به اختلاس، حسب مورد حداقل مجازات در همان مورد خواهد بود.¹²

* در هر مورد از بزه‌های (جرائم) مندرج در این قانون که مجازات حبس برای آن مقرر شده در صورتی که مرتکب از مأمورین مذکور در این قانون باشد از تاریخ صدور کیفر خواست، از شغل خود معلق خواهد شد. دادسرا مکلف است صدور کیفر خواست را به اداره یا سازمان ذیربط اعلام دارد. در صورتی که متهم به موجب رأی قطعی براءت حاصل کند، ایام تعلیق جزء خدمت او محسوب و حقوق و مزایای مدتی را که به علت تعلیقش نگرفته دریافت خواهد کرد¹³.

لازم به ذکر است صرف داشتن قصد، مستوجب تعقیب کیفری نیست، بلکه مرتکب باید نسبت به مالی که بر حسب وظیفه به او سپرده شده است، سوء استفاده ای نماید که در این صورت عمل مرتکب عنوان مجرمانه دارد و برای تحقق آن نیز شرایطی به شرح ذیل لازم است:

(۱) سمت مرتکب از موضوعات مهم است. مرتکب باید از کارکنان دولت یا مأموران به خدمت عمومی باشد.

این موضوع از اجزای اصلی عنصر مادی جرم اختلاس محسوب می‌شود.

(۲) اختلاس باید از دستگاههای دولتی باشد. حال این پرسش مطرح می‌شود که با توجه به خصوصی سازی و

کاهش مشاغل دولتی، آیا اختلاس از شرکتهای خصوصی متصور است یا خیر و آیا می‌توان از این شرکتهای حمایت کیفری کرد؟ در این زمینه اداره حقوقی قوه قضاییه دو نظر مشورتی دارد:

الف) - اصل بر این است که تصرف و تصاحب در اموال متعلق به دولت از مصادیق جرم اختلاس است...

ب) - بزه‌ی (جرمی) که در شرکتهای دولتی اختلاس نام دارد، در شرکت خصوصی ممکن است از

مصادیق خیانت در امانت یا کلاهبرداری یا سرقت باشد»

(۳) شرط بعدی برای تحقق جرم اختلاس، تصاحب است، به این معنا که مرتکب باید اموالی که در اختیار

اوست، عالماً و عامداً تصاحب کند. یعنی به ملکیت خود یا دیگری درآورد. صرف استفاده کردن

¹¹-تبصره شش ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری

¹²- ماده ۶ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری

¹³- ماده ۷ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری

غیرمجاز از اموال بدون قصد تملک آن را نمی‌توان مشمول ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری قرار داد و ممکن است عنوان دیگری همچون تصرف غیرقانونی در اموال دولتی موضوع ماده ۵۹۸ قانون مجازات اسلامی داشته باشد.

۴) شرط دیگر برای تحقق این جرم، سپرده شدن اموال است. در این مورد مال باید بر حسب وظیفه کارمند به او داده شود.

۲) ارتشا

واژه رشوه از ریشه «رشو» به معنی چیزی است که برای ضایع نمودن حقی یا انجام کاری برخلاف حق و عدالت به کسی داده می‌شود. همچنین این واژه به معنای کود و خاشاک نیز به کار رفته است. ارتباط این معنا با مفهوم مصطلح حقوقی این است که همان‌طور که کود و خاشاک زمین را برای زراعت آماده می‌کند رشوه نیز نظر رشوه گیرنده را برای انجام کار مورد نظر جلب می‌کند. در فرهنگ حقوقی رشوه دادن را رشا و رشوه گرفتن را ارتشا می‌خوانند. به همین تناسب رشوه دهنده «راشی» و رشوه گیرنده «مرتشی» می‌نامند.

بر اساس قوانین فعلی ایران، امروزه دو سمت رابطه رشوه در ایران به مجازات محکوم می‌گردند. ارتشا (رشوه گرفتن) رفتاری است که هریک از کارمندان دولت اعم از قضایی و اداری انجام می‌دهند و برای انجام دادن یا ندادن کاری که وظیفه‌ی آنهاست وجه یا مالی را می‌پذیرند. همچنین اگر ملک یا مال متعلق به کارمند دولت برای انجام عمل یا خودداری از انجام عملی به مبلغی بسیار گزاف‌تر از مبلغ واقعی خریداری شود یا کالایی بسیار ارزان‌تر به او فروخته شود کارمند به مجازات مرتشی محکوم خواهد شد.

نکته‌ی حائز اهمیت در جرم ارتشا این است که لزوماً توسط کارمند دولت انجام می‌گیرد؛ به همین دلیل هرگونه پرداخت برای انجام کار به فردی غیر از کارمندان دولت از تعریف قانونی جرم رشا و ارتشا خارج است. با این حال مجازاتی که برای رشا (رشوه دادن) در قوانین ایران در نظر گرفته شده است معمولاً خفیف‌تر از مجازاتی است که برای ارتشا (رشوه گرفتن) در نظر گرفته شده است که این به دلیل حساسیت بالای مشاغل دولتی و وظایف آنهاست. در سال‌های اولیه پس از پایان جنگ تحمیلی، جرایم مالی مختلفی چون کلاهبرداری، اختلاس و ارتشا به‌طور گسترده‌ای شایع شد. به همین دلیل قانونگذار تصمیم گرفت تا مجازات این‌گونه از جرایم را افزایش دهد و از شدت ارتکاب آنها بکاهد. اما در نهایت با مخالفت و عدم تأیید شورای نگهبان، قانون تشدید مجازات مرتکب ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری با دخالت مجمع تشخیص مصلحت نظام در دی ماه سال ۱۳۶۷ به تصویب آن مجمع رسید.

بهتر است بدانیم در حال حاضر هر دو مقررات قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ و قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس و ارتشا و کلاهبرداری در مورد این جرم اعمال می‌شود.

مواد مرتبط در قانون مجازات اسلامی (تعزیرات):

* هر یک از داوران و ممیزان و کارشناسان اعم از این که توسط دادگاه معین شده باشد یا توسط طرفین، چنانچه در مقابل اخذ وجه یا مال به نفع یکی از طرفین اظهار نظر یا اتخاذ تصمیم نماید به حبس از شش ماه تا دو سال یا مجازات نقدی از سه تا دوازده میلیون ریال محکوم و آنچه گرفته است به عنوان مجازات مودی به نفع دولت ضبط خواهد شد¹⁴.

* اگر رشوه به صورت وجه نقد نباشد، بلکه مالی بلاعوض یا به مقدار فاحش ارزان تر از قیمت معمولی یا ظاهراً به قیمت معمولی و واقعاً به مقدار فاحشی کمتر از قیمت به مستخدمین دولتی اعم از قضائی و اداری به طور مستقیم یا غیر مستقیم منتقل شود یا برای همان مقاصد مالی به مقدار فاحشی گران تر از قیمت از مستخدمین یا مأمورین مستقیم یا غیر مستقیم خریداری گردد، مستخدمین و مأمورین مزبور مرتشی و طرف معامله راشی محسوب می‌شود¹⁵.

* هر گاه ثابت شود که راشی برای حفظ حقوق حقه خود ناچار از دادن وجه یا مالی بوده تعقیب کیفری ندارد و وجه یا مالی که داده به او مسترد می‌گردد¹⁶.

* هر کس عالماً و عامداً برای اقدام به امری یا امتناع از انجام امری که از وظایف اشخاص مذکور در ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷/ ۹/ ۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام می‌باشد وجه یا مالی یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیم یا غیر مستقیم بدهد در حکم راشی است و به عنوان مجازات علاوه بر ضبط مال، ناشی از ارتشاء به حبس از شش ماه تا سه سال و یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌شود.

تبصره - در صورتی که رشوه‌دهنده برای پرداخت رشوه مضطر بوده و یا پرداخت آنرا گزارش دهد یا شکایت نماید از مجازات حبس مزبور معاف خواهد بود و مال به وی مسترد می‌گردد¹⁷.

¹⁴- ماده ۵۸۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

¹⁵- ماده ۵۹۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

¹⁶- ماده ۵۹۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

¹⁷- ماده ۵۹۲ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

* هر کس عالماً و عامداً موجبات تحقق جرم ارتشاء از قبیل مذاکره، جلب موافقت یا وصول و ایصال وجه یا مال سند پرداخت وجه رافراهم نماید به مجازات راشی بر حسب مورد محکوم می شود¹⁸.

* مجازات شروع به عمل ارتشاء در هر مورد حداقل مجازات مقرر در آن مورد است¹⁹.

مواد مرتبط در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری:

* هر یک از مستخدمین و مأمورین دولتی اعم از قضایی و اداری یا شوراها یا شهرداریها یا نهادهای انقلابی و بطور کلی قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح یا شرکتهای دولتی یا سازمانهای دولتی وابسته به دولت و یا مأمورین به خدمات عمومی خواه رسمی یا غیر رسمی برای انجام دادن یا انجام ندادن امری که مربوط به سازمانهای مزبور می باشد وجه یا مال یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را مستقیماً یا غیر مستقیم قبول نماید در حکم مرتشی است اعم از این که امر مذکور مربوط به وظایف آنها بوده یا آنکه مربوط به مأمور دیگری در آن سازمان باشد، خواه آن کار را انجام داده یا نداده و انجام آن بر طبق حقانیت و وظیفه بوده یا نبوده باشد و یا آن که در انجام یا عدم انجام آن مؤثر بوده یا نبوده باشد به ترتیب زیر مجازات می شود .

در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از بیست هزار ریال نباشد به انفصال موقت از شش ماه تا سه سال و چنانچه مرتکب در مرتبه مدیر کل یا همپراز مدیر کل یا بالاتر باشد به انفصال دائم از مشاغل دولتی محکوم خواهد شد و بیش از این مبلغ تا دویست هزار ریال از یکسال تا سه سال حبس و جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال موقت از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد و چنانچه مرتکب در مرتبه مدیر کل یا همپراز مدیر کل یا بالاتر باشد به جای انفصال موقت به انفصال دائم از مشاغل دولتی محکوم خواهد شد. در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از دویست هزار ریال تا یک میلیون ریال باشد مجازات مرتکب دو تا پنج سال حبس به علاوه جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال دائم از خدمات دولتی و تا ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود و چنانچه مرتکب در مرتبه پایین تر از مدیر کل یا همپراز آن باشد بجای انفصال دائم به انفصال موقت از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.

¹⁸- ماده ۵۹۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

¹⁹- ماده ۵۹۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

در صورتی که قیمت مال یا وجه مأخوذ بیش از یک میلیون ریال باشد مجازات مرتکب پنج تا ده سال حبس به علاوه جزای نقدی معادل قیمت مال یا وجه مأخوذ و انفصال دائم از خدمات دولتی و تا ۷۴ ضربه شلاق خواهد بود و چنانچه مرتکب در مرتبه پایین‌تر از مدیرکل یا هم‌تراز آن باشد بجای انفصال دائم به انفصال موقت از ۶ ماه تا سه سال محکوم خواهد شد²⁰.

* مبالغ مذکور از حین تعیین مجازات و یا صلاحیت محاکم اعم از این است که جرم دفعه‌تاً واحده و یا به دفعات واقع شده و جمع مبلغ مأخوذه بالغ بر نصاب مذبور باشد²¹.

* در تمامی موارد فوق مال ناشی از ارتشاء به عنوان تعزیر رشوه دهنده به نفع دولت ضبط خواهد شد و چنانچه راشی به وسیله رشوه امتیازی تحصیل کرده باشد این امتیاز لغو خواهد شد²².

* مجازات شروع به ارتشاء حسب مورد حداقل مجازات مقرر در آن مورد خواهد بود²³.

* هرگاه میزان رشوه بیش از مبلغ دویست هزار ریال باشد، در صورت وجود دلایل کافی، صدور قرار بازداشت موقت به مدت یک ماه الزامی است و این قرار در هیچ یک از مراحل رسیدگی قابل تبدیل نخواهد بود. همچنین وزیر دستگاه می‌تواند پس از پایان مدت بازداشت موقت کارمند را تا پایان رسیدگی و تعیین تکلیف نهایی وی از خدمت تعلیق کند. به ایام تعلیق مذکور در هیچ حالت، هیچ گونه حقوق و مزایایی تعلق نخواهد گرفت²⁴.

* در هر مورد از موارد ارتشاء هرگاه راشی قبل از کشف جرم مأمورین را از وقوع بزه آگاه سازد از تعزیر مالی معاف خواهد شد و در مورد امتیاز طبق مقررات عمل می‌شود و چنانچه راشی در ضمن تعقیب با اقرار خود موجبات تسهیل تعقیب مرتشی را فراهم نماید تا نصف مالی که بعنوان رشوه پرداخته است به وی بازگردانده می‌شود و امتیاز نیز لغو می‌گردد²⁵.

* کسانی که با تشکیل یا رهبری شبکه چند نفری به امر ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مبادرت ورزند علاوه بر ضبط کلیه اموال منقول و غیر منقولی که از طریق رشوه کسب کرده‌اند بنفع دولت و استرداد اموال مذکور در مورد

²⁰ - ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

²¹ - تبصره یک ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

²² - تبصره دو ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

²³ - تبصره سه ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

²⁴ - تبصره چهار ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

²⁵ - تبصره پنج ماده ۳ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا و اختلاس و کلاهبرداری

اختلاس و کلاهبرداری و رد آن حسب مورد به دولت یا افراد، به جزای نقدی معادل مجموع آن اموال و انفصال دائم از خدمات دولتی و حبس از پانزده سال تا ابد محکوم می‌شوند و در صورتی که مصداق مفسد فی الارض باشند مجازات آنها، مجازات مفسد فی الارض خواهد بود.²⁶

با وجود قوانین متعدد در مورد رشا و ارتشا اما معمولاً به علت ضعف نظارت بر عملکرد کارمندان دولت و همچنین عدم کفایت دستمزدهای کارمندان دولت، نظام اداری و قضایی دولت‌ها همیشه در معرض ارتکاب چنین جرایمی هستند.

۳) تبانی در معاملات دولتی

کلمه تبانی یک کلمه عربی است از ریشه «بنی» و از باب تفاعل، اما در عربی بدین معنی استعمالی ندارد، بلکه چنین کاربردی را در زبان فارسی پیدا کرده و در علم حقوق مصطلح شده است و آن بستن پیمان و قراردادی به صورت مخفیانه است. یکی از جرایمی که در مبحث جرایم علیه اموال و مالکیت قابل طرح و بحث است، جرم تبانی در معاملات دولتی است که یکی از صور خاص خیانت در امانت تلقی می‌شود؛ چون مرتکب نسبت به اعتمادی که دولت در قبال انجام وظیفه محوله به او داشته خیانت و سوء استفاده نموده است.

* اشخاصی که در معاملات یا مناقصه‌ها و مزایده‌های دولتی یا شرکتها و مؤسسات وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی و یا شهرداریها با یکدیگر تبانی کنند و در نتیجه ضرری متوجه دولت و یا شرکتها و مؤسسات مذکور بشود به حبس تأدیبی از یک تا سه سال و جزای نقدی بمیزان آنچه من غیر حق تحصیل کرده‌اند محکوم می‌شوند. هر گاه مستخدمین دولت یا شرکتها و یا مؤسسات مزبور یا شهرداریها و همچنین کسانی که بنحوی از انحاء از طرف دولت یا شرکتها و یا مؤسسات فوق در انجام معامله یا مناقصه یا مزایده دخالت داشته باشند و با علم یا اطلاع از تبانی معامله را انجام دهند یا بنحوی در تبانی شرکت یا معاونت کنند به حداکثر مجازات حبس و انفصال ابد از خدمات دولتی و شرکتها و مؤسسات وابسته بدولت و شهرداریها محکوم خواهند شد. در کلیه موارد مذکور در صورتیکه عمل مطابق قانون مستوجب کیفر شدیدتر باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم خواهد شد.²⁷

* هر یک از کارمندان و کارکنان و اشخاص عهده دار وظیفه مدیریت و سرپرستی در وزارتخانه ها و ادارات و سازمانهای مذکور در ماده ۵۹۸ این قانون (ادارات و سازمانها یا شوراهای یا شهرداریها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و یا وابسته

²⁶ - ماده ۴ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری

²⁷ - قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی

به دولت و یانهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می شوند و دیوان محاسبات و مؤسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند و یا دارندگان پایه قضائی و بطور کلی اعضاء و کارکنان قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مامورین به خدمات عمومی اعم از رسمی و غیر رسمی) که بالمباشره (شخصاً) یا به واسطه در معاملات و مزایده ها و مناقصه ها و تشخیصات و امتیازات مربوط به دستگاه متبوع، تحت هر عنوانی اعم از کمیسیون یا حق الزحمه و حق العمل یا پاداش برای خود یا دیگری نفعی در داخل یا خارج کشور از طریق توافق یا تفاهم یا ترتیبات خاص یا سایر اشخاص یا نمایندگان و شعب آنها منظور دارد یا بدون ماموریت از طرف دستگاه متبوعه بر عهده آن چیزی بخرد یا بسازد یا در موقع پرداخت وجوهی که حسب وظیفه به عهده او بوده یا تفریغ حسابی که باید به عمل آورد برای خود یا دیگری نفعی منظور دارد به تأدیه دو برابر وجوه و منافع حاصله از این طریق محکوم می شود و در صورتی که عمل وی موجب تغییر در مقدار یا کیفیت مورد معامله یا افزایش قیمت تمام شده آن گردد به حبس از شش ماه تا پنج سال و یا مجازات نقدی از سه تا سی میلیون ریال نیز محکوم خواهد شد.²⁸

در مواد یاد شده اصطلاحاتی به کار رفته که بدون دریافت معانی آنها درک مفهوم ماده مشکل خواهد بود. برای این منظور با استفاده از قانون محاسبات عمومی کشور و آیین نامه های مربوط و برخی فرهنگ ها، تعدادی از واژه های مهم را جهت روشن شدن مطلب تعریف می کنیم تا مقصود ماده بهتر فهم و درک شود.

معاملات دولتی: منظور از معاملات دولتی در قوانین و مقررات، عبارت است از خرید، فروش، اجاره، استجاره، پیمانکاری، اجرت کاری، حق العمل کاری و ... (به استثناء مواردی که مشمول مقررات استخدامی می شود) که توسط دستگاه اجرایی دولتی در قالب بودجه سالیانه و در حدود اختیارات محول با رعایت ضوابط قانونی انجام می شود. ضمناً معاملات دانشگاه اعم از خرید یا فروش یا اجاره، پیمانکاری، اجرت کار و غیره به استثنای مواردی که مشمول آیین نامه های استخدامی اعضای هیأت علمی و غیرهیأت علمی و مقررات جایگزین باشد.²⁹

مؤسسه دولتی: واحد سازمانی مشخصی است که به موجب قانون ایجاد و زیر نظر یکی از قوای سه گانه اداره می شود و عنوان وزارتخانه ندارد.

مؤسسه یا نهادهای عمومی غیر دولتی :

²⁸ ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

²⁹ ماده ۲۸ آیین نامه مالی و معاملاتی دانشگاه فرهنگیان

واحد سازمانی مشخصی است که دارای استقلال حقوقی است و با تصویب مجلس شورای اسلامی ایجاد شده یا می‌شود و بیش از پنجاه درصد (۵۰٪) بودجه سالانه آن از محل منابع غیردولتی تأمین گردد و عهده‌دار وظایف و خدماتی است که جنبه عمومی دارد³⁰.

مزایده: در اصل فروش کالا یا خدمت به بالاترین قیمت ممکن است؛ ولی در اصطلاح صورت خاصی از معامله است که در اینجا یک طرف معامله دولت و یک طرف اشخاص دیگر هستند. مزایده در معاملات عمده به صورت انتشار آگهی و در معاملات متوسط از طریق حراج و در معاملات جزئی با تحقیق مأمور دولت پیرامون قیمت‌ها صورت می‌گیرد. در مزایده نوع اول و دوم معمولاً قیمت پایه ای مشخص و رقابت کنندگان نرخهای پیشنهادی خود را اعلام می‌کنند و هرکس بالاترین قیمت را بدهد برنده می‌شود.

مناقصه: در اصل خرید کالا یا خدمت به پایین ترین قیمت ممکن است و در اصطلاح صورت خاصی از معامله است که در اینجا یک طرف دولت و طرف دیگر، اشخاص هستند.

مناقصه فرآیندی است رقابتی برای تأمین کیفیت مورد نظر (طبق اسناد مناقصه) که در آن تعهدات موضوع معامله به مناقصه گری که کمترین قیمت مناسب را با حفظ کیفیت مورد نظر پیشنهاد کرده باشد، واگذار می‌شود.³¹

مناقصه در معاملات عمده به صورت انتشار آگهی یا مناقصه عمومی و یا مناقصه محدود یا دعوتنامه و در معاملات متوسط از طریق استعلام قیمت و در معاملات جزئی از طریق تحقیق پیرامون قیمت‌ها صورت می‌گیرد و معامله براساس پایین ترین قیمت انجام می‌شود.

تشخیص: تشخیص عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدمات و سایر پرداختهایی که تحصیل یا انجام آنها برای نیل به اجرای برنامه‌های دستگاههای اجرایی ضروری است.

کمیسیون: نوعی وکالت است که قرارداد حق العمل کاری هم نام دارد و در اینجا به اجرت حق العمل کار گفته می‌شود؛ یعنی وجه یا مالی که کارمند می‌گیرد تا معامله را انجام بدهد و از این جهت با حق العمل، مترادف است.

تفریع حساب: به معنای تسویه حساب است.

³⁰ ماده ۳ قانون مدیریت خدمات کشوری

³¹ بند الف ماده ۳ دستورالعمل نحوه انجام مناقصه و مزایده در معاملات عمده موضوع ماده ۳۵ آیین نامه مالی و معاملاتی دانشگاه

پورسانت: پورسانت یا پورسانتاژ واژه ای فرانسوی است “Pourcentage” و در انگلیسی به صورت “Percent”

نوشته و تلفظ می شود و به معنای درصد، میزان سود و حق دلالی است.

قیمت تمام شده: منظور قیمت متعارف اجناس است.

(۴) تدلیس در معاملات دولتی

هر شخصی عهده دار انجام معامله یا ساختن چیزی یا نظارت در ساختن یا امر به ساختن آن برای هر یک از ادارات و سازمان ها و مؤسسات مذکور در ماده ۵۹۸ (ادارات و سازمان ها یا شوراها و یا شهرداری ها و مؤسسات و شرکت های دولتی و یا وابسته به دولت و یانهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می شوند و دیوان محاسبات و مؤسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند و یا دارندگان پایه قضائی و بطور کلی اعضاء و کارکنان قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مامورین به خدمات عمومی اعم از رسمی و غیر رسمی) بوده است به واسطه تدلیس در معامله از جهت تعیین مقدار یا صفت یا قیمت بیش از حد متعارف مورد معامله یا تقلب در ساختن آن چیز نفعی برای خود یا دیگری تحصیل کند، علاوه بر جبران خسارات وارده به حبس از شش ماه تا پنج سال محکوم خواهد شد³².

(۵) اخذ پورسانت:

هر یک از کارمندان و کارکنان و اشخاص عهده دار وظیفه مدیریت و سرپرستی در وزارتخانه ها و ادارات و سازمانهای مذکور در ماده ۵۹۸ قانون مجازات اسلامی (ادارات و سازمانها یا شوراها و یا شهرداریها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و یا وابسته به دولت و یانهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می شوند و دیوان محاسبات و مؤسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند و یا دارندگان پایه قضائی و بطور کلی اعضاء و کارکنان قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مامورین به خدمات عمومی اعم از رسمی و غیر رسمی) که بالمباشره یا به واسطه در معاملات و مزایده ها و مناقصه ها و تشخیصات و امتیازات مربوط به دستگاه متبوع، تحت هر عنوانی اعم از کمیسیون یا حق الزحمه و حق العمل یا پاداش برای خود یا دیگری نفعی در داخل یا خارج کشور از طریق توافق یا تفاهم یا ترتیبات خاص یا سایر اشخاص یا نمایندگان و شعب آنها منظور دارد یا بدون ماموریت از طرف دستگاه متبوعه بر عهده آن چیزی بخرد یا بسازد یا در موقع پرداخت وجوهی که حسب وظیفه به عهده او بوده یا تفریغ حسابی که باید بعمل آورد برای خود یا دیگری

³² - ماده ۵۹۹ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

نفعی منظور دارد به تأدیه دو برابر وجوه و منافع حاصله از این طریق محکوم می شود و در صورتی که عمل وی موجب تغییر در مقدار یا کیفیت مورد معامله یا افزایش قیمت تمام شده آن گردد به حبس از شش ماه تا پنج سال و یا مجازات نقدی از سه تا سی میلیون ریال نیز محکوم خواهد شد.³³

۶) تصرف غیر قانونی در اموال دولتی

هر یک از کارمندان و کارکنان ادارات و سازمانها یا شوراهای و یا شهرداریها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و وابسته به دولت و یانهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می شوند و دیوان محاسبات و مؤسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند و یا دارندگان پایه قضائی و بطور کلی اعضاء و کارکنان قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مامورین به خدمات عمومی اعم از رسمی و غیر رسمی وجوه نقدی یا مطالبات یا حوالجات یا سهام و سایر اسناد و اوراق بهادار یا سایر اموال متعلق به هر یک از سازمانها و مؤسسات فوق الذکر یا اشخاصی که بر حسب وظیفه به آنها سپرده شده است را مورد استفاده غیر مجاز قرار دهد بدون آنکه قصد تملک آنها را به نفع خود یا دیگری داشته باشد، متصرف غیر قانونی محسوب و علاوه بر جبران خسارات وارده و پرداخت اجرت المثل به شلاق تا (۷۴) ضربه محکوم می شود و در صورتیکه منتفع شده باشد علاوه بر مجازات مذکور به جزای نقدی معادل مبلغ انتفاعی محکوم خواهد شد و همچنین است در صورتیکه به علت اهمال یا تفریط موجب تضییع اموال و وجوه دولتی گردد و یا آن را به مصارفی برساند که در قانون اعتباری برای آن منظور نشده یا در غیر مورد معین یا زائد بر اعتبار مصرف نموده باشد.³⁴

۷) برداشت اجرت توسط مأمورین دولتی

هر یک از مستخدمین و مأمورین دولتی که بر حسب مأموریت خود اشخاص را اجیر یا استخدام کرده یا مباشرت حمل و نقل اشیائی را نموده باشد و تمام یا قسمتی از اجرت اشخاص یا اجرت حمل و نقل را که توسط آنان به عمل آمده است به حساب دولت آورده ولی نپرداخته باشد به انفصال موقت از سه ماه تا سه سال محکوم می شود و همین مجازات مقرر است درباره مستخدمینی که اشخاص را به بیگاری گرفته و اجرت آن ها را خود برداشته و به حساب دولت منظور نموده است و در هر صورت باید اجرت مأخوذه را به ذیحق مسترد نماید.³⁵

³³ - ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

³⁴ - ماده ۵۹۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

³⁵ - ماده ۶۰۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

بخش دوم: جرایم غیر مالی کارکنان دولت

۱) استنکاف (امتناع) از اجرای احکام دیوان عدالت اداری

در صورتی که محکوم علیه (شخص یا دستگاهی که محکوم شده است) از اجرای رأی، استنکاف نماید با رأی شعبه صادرکننده حکم، به انفصال موقت از خدمات دولتی تا پنج سال و جبران خسارت وارده محکوم می شود. رأی صادر شده ظرف بیست روز پس از ابلاغ قابل تجدیدنظر در شعبه تجدیدنظر دیوان می باشد و در صورتی که رأی مذکور در شعبه تجدیدنظر صادر شده باشد به شعبه هم عرض ارجاع می گردد.³⁶

۲) استنکاف از ارائه اسناد و مدارک به مراجع قضایی

مقامات و مأموران وزارتخانه ها، سازمان ها، مؤسسات دولتی، شرکتهای دولتی، مؤسسات یا نهادهای عمومی غیردولتی و نهادهای و شرکتهای وابسته به آنها، سازمان های نظامی و انتظامی، بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری، دفاتر اسناد رسمی و دستگاههایی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است مکلفند اسباب، ادله و اطلاعات راجع به جرم و آن قسمت از اوراق و اسناد و دفاتری را که مراجعه به آنها برای تحقیق امر کیفری لازم است، به درخواست مرجع قضائی در دسترس آنان قرار دهند، مگر در مورد اسناد سری و به کلی سری که این درخواست باید با موافقت رئیس قوه قضائیه باشد. متخلف از این ماده، در صورتی که عمل وی برای خلاصی متهم از محاکمه و محکومیت نباشد، حسب مورد به انفصال موقت از خدمات دولتی یا عمومی از سه ماه تا یک سال محکوم می شود.

تبصره - در خصوص اسناد سری و به کلی سری مربوط به نیروهای مسلح رئیس قوه قضائیه می تواند اختیار خود را به رئیس سازمان قضائی نیروهای مسلح تفویض کند.³⁷

۳) استنکاف از ارائه اسناد به بازرسان سازمان بازرسی کل کشور

³⁶- ماده ۱۱۲ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری

³⁷- ماده ۱۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری

کلیه مسئولان ذیربط در وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمانها و مؤسسات و واحدهای مشمول این قانون مکلفند اسناد و اطلاعات و مدارک مورد لزوم در تحقیقات را بدون هر گونه فوت وقت در اختیار بازرس یا بازرسان اعزامی قرار داده و همکاری لازم را مبذول دارند .

تبصره ۱- تخلف از تکلیف مندرج در این ماده موجب حبس جنحه ای از سه ماه تا شش ماه یا انفصال موقت از خدمت دولت تا یکسال خواهد بود .

تبصره ۲- اسناد سری دولتی از حکم این ماده مستثنی است مگر به درخواست رئیس سازمان بازرسی کل کشور و موافقت رئیس قوه قضاییه.³⁸

۴) جلوگیری از اجرای احکام قضایی یا اوامر دولتی یا قوانین مملکتی

چنانچه هر یک از صاحب منصبان و مستخدمین و مامورین دولتی و شهرداریها در هر رتبه و مقامی که باشند از مقام خود سوء استفاده نموده و از اجرای اوامر کتبی دولتی یا اجرای قوانین مملکتی و یا اجرای احکام یا اوامر مقامات قضائی یا هر گونه امری که از طرف مقامات قانونی صادر شده باشد جلوگیری نماید به انفصال از خدمات دولتی از یک تا پنج سال محکوم خواهد شد.³⁹

۵) افشای اسناد محرمانه و سری دولتی

هر یک از کارکنان وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و شرکتهای دولتی که حسب وظیفه مأمور حفظ اسناد سری و محرمانه دولتی بوده یا حسب وظیفه اسناد مزبور در اختیار او بوده و آنها را انتشار داده یا افشاء نماید یا خارج از حدود وظایف اداری در اختیار دیگران قرار دهد یا بهر نحو، دیگران را از مفاد آنها مطلع سازد در مورد اسناد سری به حبس از دو تا ده سال و در مورد اسناد محرمانه به حبس از شش ماه تا سه سال محکوم میشود همین مجازات حسب مورد مقرر است درباره کسانی که این اسناد را با علم و اطلاع از سری یا محرمانه بودن آن چاپ یا منتشر نموده و یا موجبات چاپ یا انتشار آنها فراهم نمایند. در صورتیکه افشای مفاد اسناد مذکور در اثر عدم رعایت نظامات یا در اثر غفلت و مسامحه مأمور حفاظت آنها صورت گرفته باشد مجازات او سه ماه تا شش ماه حبس جنحه‌ای خواهد بود.⁴⁰

³⁸ - ماده ۸ قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور

³⁹ - ماده ۵۷۶ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

⁴⁰ - ماده ۲ قانون مجازات انتشار و افشای اسناد محرمانه و سری دولتی

۶) اظهار نظر مأمورین دولتی از روی غرض و برخلاف حق علیه اشخاص

هر یک از مأمورین ادارات و موسسات مذکور در ماده ۵۹۸ (ادارات و سازمانه ایا شوراها و یا شهرداریها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و یا وابسته به دولت و یانهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسساتی که زیر نظر ولی فقیه اداره می شوند و دیوان محاسبات و مؤسساتی که به کمک مستمر دولت اداره می شوند و یا دارندگان پایه قضائی و بطور کلی اعضاء و کارکنان قوای سه گانه و همچنین نیروهای مسلح و مأمورین به خدمات عمومی اعم از رسمی و غیر رسمی) که از روی غرض و برخلاف حق درباره یکی از طرفین اظهار نظر یا اقدامی کرده باشد به حبس تا سه ماه یا مجازات نقدی تا مبلغ یک میلیون و پانصد هزار ریال و جبران خسارت وارده محکوم خواهد شد.⁴¹

۷) تأثیر پذیری از نفوذ دیگران در اقدامات یا تصمیمات اداری

مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری یا مأمورین به خدمات عمومی که نفوذ اشخاص را در اقدامات یا تصمیمات اداری خود تأثیر دهند به محرومیت از شغل دولتی از دو الی ۵ سال محکوم می شوند و در صورتیکه اقدام یا تصمیم مزبور مستلزم تفویت حقی از اشخاص یا دولت باشد محکوم به انفصال ابد از خدمات دولتی خواهند شد مگر اینکه این عمل مشمول قوانین دیگر جزایی باشد.⁴²

۸) اقدام برخلاف قانون اساسی

هرگاه اقداماتی که برخلاف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می باشد بر حسب امضای ساختگی وزیر یا مأمورین دولتی به عمل آمده باشد، مرتکب و کسانی که عالماً آن را بکار برده باشند به حبس از سه تا ده سال محکوم خواهند شد.⁴³

۹) سوء استفاده از شغل و اکراه دیگری به فروش مال یا حق

هر یک از صاحب منصبان و مستخدمین و مأمورین دولتی که با سوء استفاده از شغل خود به جبر و قهر مال یا حق کسی را بخرد یا بدون حق بر آن مسلط شود یا مالک را اکراه به فروش به دیگری کند، علاوه بر رد عین مال یا معادل نقدی قیمت مال یا حق، به مجازات حبس از یک سال تا سه سال یا جزای نقدی از شش تا هیجده میلیون ریال محکوم می گردد.⁴⁴

41- ماده ۶۰۵ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

42- ماده ۳ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی

43- ماده ۵۷۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

44- ماده ۵۸۱ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

۱۰) امتناع از اعلام جرم ارتشاء، اختلاس و تبانی در معاملات دولتی، اخذ درصد (پورسانت) و .. به مراجع

قضایی و اداری

هر یک از روسا یا مدیران یا مسوولین سازمانها و مؤسسات مذکور در ماده ۵۹۸ (کارمندان و کارکنان ادارات و سازمانها یا شوراها و یا شهرداریها و مؤسسات و شرکتهای دولتی و یا وابسته به دولت و ...) که از وقوع جرم ارتشاء یا اختلاس یا تصرف غیرقانونی یا کلاهبرداری یا جرایم موضوع مواد ۵۹۹ (تدلیس در معاملات دولتی) و ۶۰۳ (دریافت پورسانت یا حق کمیسیون در معاملات دولتی) سازمان یا مؤسسات تحت اداره یا نظارت خود مطلع شده و مراتب را حسب مورد به مراجع صلاحیتدار قضائی یا اداری اعلام ننماید علاوه بر حبس از شش ماه تا دو سال به انفصال موقت از شش ماه تا دو سال محکوم خواهد شد⁴⁵.

کلیه مسؤولان دستگاه های مشمول این قانون موظفند بدون فوت وقت از شروع یا وقوع جرائم مربوط به ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری، تبانی در معاملات دولتی، اخذ درصد (پورسانت) در معاملات داخلی یا خارجی، اعمال نفوذ بر خلاف حق و مقررات قانونی، دخالت در معاملات دولتی در مواردی که ممنوعیت قانونی دارد، تحصیل مال نامشروع، استفاده غیرمجاز یا تصرف غیرقانونی در وجوه یا اموال دولتی یا عمومی و یا تضییع آنها، تدلیس در معاملات دولتی، اخذ وجه یا مال غیرقانونی یا امر به اخذ آن، منظور نمودن نفعی برای خود یا دیگری تحت هر عنوان اعم از کمیسیون، پاداش، حق الزحمه یا حق العمل در معامله یا مزایده یا مناقصه و سایر جرائم مرتبط با مفاسد اقتصادی در حوزه مأموریت خود بلافاصله باید مراتب را به مقامات قضائی و اداری رسیدگی کننده به جرائم و تخلفات گزارش نمایند، در غیر این صورت مشمول مجازات مقرر در ماده ۶۰۶ قانون مجازات اسلامی می شوند. تبصره - هر یک از کارکنان دستگاههای موضوع این قانون که در حیطه وظایف خود از وقوع جرائم مذکور در دستگاه متبوع خود مطلع شود مکلف است بدون اطلاع سایرین مراتب را به صورت مکتوب و فوری به مسوول بالاتر خود و یا واحد نظارتی گزارش نماید، در غیر این صورت مشمول مجازات فوق می شود.⁴⁶

۱۱) اخفاء، معدوم و اتلاف نمودن اسناد دولتی

هر یک از مستخدمین دولتی اعم از قضائی و اداری نوشته ها و اوراق و اسنادی را که حسب وظیفه به آنان سپرده شده یا برای انجام وظایفشان به آنها داده شده است را معدوم یا مخفی نماید یا به کسی بدهد که به لحاظ قانون از

⁴⁵ - ماده ۶۰۶ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

⁴⁶ - ماده ۱۳ قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد

دادن به آن کس ممنوع می باشد، علاوه بر جبران خسارت وارده به حبس از سه ماه تا یک سال محکوم خواهد شد.

47

۱۲) اهمال منتهی به سرقت، تخریب یا معدوم شدن اسناد دولتی

هر گاه بعض یا کل نوشته ها یا اسناد یا اوراق یا دفاتر یا مطالبی که در دفاتر ثبت و ضبط دولتی مندرج یا در اماکن دولتی محفوظ یا نزد اشخاصی که رسماً مأمور حفظ آنها هستند سپرده شده باشد، ربوده یا تخریب یا بر خلاف مقررات معدوم شود دفتردار و مباشر ثبت و ضبط اسناد مذکور و سایر اشخاص که به واسطه اهمال آنها جرم مذکور وقوع یافته است، به حبس از شش ماه تا دو سال محکوم خواهند شد.⁴⁸

۱۳) اخذ وجه یا مال اضافه بر میزان قانونی

هر یک از مسوولین دولتی و مستخدمین و مامورینی که مأمور تشخیص یا تعیین یا محاسبه یا وصول وجه یا مالی به نفع دولت است بر خلاف قانون یا زیاده بر مقررات قانونی اقدام و وجه یا مالی اخذ یا امر به اخذ آن نماید به حبس از دو ماه تا یک سال محکوم خواهد شد. مجازات مذکور در این ماده در مورد مسوولین و مامورین شهرداری نیز مجری است و در هر حال آنچه بر خلاف قانون و مقررات اخذ نموده است به ذیحق مسترد می گردد.⁴⁹

۱۴) پرداخت وجه بر خلاف قانون

در صورتی که بر اساس گواهی خلاف واقع ذیحساب نسبت به تأمین اعتبار و یا اقدام یا دستور وزیر یا رئیس مؤسسه دولتی یا مقامات مجاز از طرف آنها زائد بر اعتبار مصوب و یا بر خلاف قانون وجهی پرداخت یا تعهدی علیه دولت امضاء شود، هر یک از این تخلفات در حکم تصرف غیر قانونی در وجوه و اموال دولتی محسوب خواهد شد.⁵⁰

۱۵) تأثیر پذیری از نفوذ اشخاص در اقدامات و تصمیمات اداری

مستخدمین دولتی یا شهرداری یا کشوری یا مامورین به خدمات عمومی که نفوذ اشخاص را در اقدامات یا تصمیمات اداری خود تأثیر دهند بمحرومیت از شغل دولتی از دو الی ۵ سال محکوم می شوند و در صورتیکه اقدام یا

47- ماده ۶۰۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

48- ماده ۵۴۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

49- ماده ۶۰۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

50- ماده ۹۳ قانون محاسبات عمومی کشور

تضمیم مزبور مستلزم تفویت حقی از اشخاص یا دولت باشد محکوم بانفصال ابد از خدمات دولتی خواهند شد مگر اینکه این عمل مشمول قوانین دیگر جزایی باشد⁵¹.

۱۷) تسامح در حفظ اسناد سری و محرمانه

هر یک از کارکنان سازمان ها که حسب وظیفه مأمور حفظ اسناد سری و محرمانه دولتی بوده یا حسب وظیفه اسناد مزبور در اختیار او بوده و آنها را انتشار داده یا افشاء نماید یا خارج از حدود وظایف اداری در اختیار دیگران قرار دهد یا به هر نحو، دیگران را از مفاد آنها مطلع سازد در مورد اسناد سری به حبس جنائی درجه ۲ از دو تا ده سال و در مورد اسناد محرمانه به حبس جنحه ای از شش ماه تا سه سال محکوم می شود همین مجازات حسب مورد مقرر است درباره کسانی که این اسناد را با علم و اطلاع از سری یا محرمانه بودن آن چاپ یا منتشر نموده و یا موجبات چاپ یا انتشار آنها فراهم نمایند. در صورتیکه افشای مفاد اسناد مذکور در اثر عدم رعایت نظامات یا در اثر غفلت و مسامحه مأمور حفاظت آنها صورت گرفته باشد مجازات او سه ماه تا شش ماه حبس جنحه ای خواهد بود⁵².

۱۸) جعل اسناد رسمی توسط کارکنان دولت

هر یک از کارمندان و مسوولان دولتی که در اجرای وظیفه خود در احکام و تقریرات و نوشته ها و اسناد و سجلات و دفاتر و غیر آنها از نوشته ها و اوراق رسمی تزویر کند اعم از این که امضاء یا مهری را ساخته یا امضاء یا مهر یا خطوط را تحریف کرده یا کلمه ای الحاق کند یا اسامی اشخاص را تغییر دهد علاوه بر مجازات های اداری و جبران خسارت وارده به حبس از یک تا پنج سال یا به پرداخت شش تا سی میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد⁵³.

* هر یک از کارکنان ادارات دولتی و مراجع قضائی و مأمورین به خدمات عمومی که در تحریر نوشته ها و قراردادهای راجع به وظایفشان مرتکب جعل و تزویر شوند اعم از این که موضوع یا مضمون آن را تغییر دهند یا گفته و نوشته یکی از مقامات رسمی، مهر یا تقریرات یکی از طرفین را تحریف کنند یا امر باطلی را صحیح یا صحیحی را باطل یا چیزی را که بدان اقرار نشده است اقرار شده جلوه دهند، علاوه بر مجازات های اداری و جبران خسارت وارده به حبس از یک تا پنج سال یا شش تا سی میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهند شد⁵⁴.

⁵¹ - ماده ۳ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی

⁵² - ماده ۲ قانون مجازات انتشار افشای اسناد محرمانه و سری دولتی

⁵³ - ماده ۵۳۲ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

⁵⁴ - ماده ۵۳۴ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)

در پایان ضمن آرزوی موفقیت برای همکاران محترم، مجدداً تأکید می نماید در این جزوه، صرفاً برخی از جرایم و مقررات به صورت مختصر بیان گردیده است.

پاینده باشید